

Tko je dr. Florian Thomas Rulitz

Dr. Florian Thomas Rulitz austrijski je povjesničar specijaliziran za suvremenu povijest alpsko-jadranske regije. Njegova istraživanja fokusiraju se na ispitivanje zločina totalitarnih sustava, posebice na komunističko partizansko nasilje i aktivnosti jugoslavenske tajne službe Udbe u Austriji, Sloveniji i Hrvatskoj, posebice u austrijskoj saveznoj državi Koruškoj. Godine 2016. objavio je knjigu „The Tragedy of Bleiburg and Viktring, 1945“ u izdavačkoj kući Northern Illinois University Press, renomirano znanstveno djelo u kojem istražuje događaje vezane uz bleiburški pokolj u svibnju 1945., kad su britanske trupe brojne antikomunističke izbjeglice, uključujući hrvatske domobrane, pripadnike ustaškog pokreta, slovenske domobrance i srpske četnike, predale jugoslavenskim partizanima. Mnogi od tih izbjeglica kasnije su internirani ili ubijeni na području Bleiburga na austrijsko-jugoslavenskoj granici. Hrvatski prijevod engleskog izdanja knjige dr. Rulitza nosi naslov „Tragedija u Bleiburgu i Viktringu“ i objavljen je u izdanju nakladničke kuće Naklada Benedikta.

Bleiburški pokolj u Austriji u svibnju 1945. jedan je od najkontroverznijih i istovremeno najmanje istraženih događaja europske poslijeratne povijesti. U austrijsko-slovenskom pograničnom području dogodili su se brojni čini nasilja tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata, koje su provodili i pripadnici Jugoslavenske armije pod Titovim vodstvom i savezničke snage. Dr. Rulitz u svom radu razmatra povijesnu pozadinu tragedije Bleiburga i Viktringa, istražuje događaje povezane s pokoljima i analizira političku i društvenu važnost tih događaja za Austriju i susjedne države. Ova knjižica donosi dio istraživanja dr. Rulitza.

DR. FLORIAN THOMAS RULITZ

Udbino ubojstvo u Klagenfurtu

NIKOLA MARTINOVIĆ – POSLJEDNJA ŽRTVA
BLEIBURGA U AUSTRIJI

DR. FLORIAN THOMAS RULITZ

Udbino ubojstvo u Klagenfurtu

**NIKOLA MARTINOVIĆ – POSLJEDNJA ŽRTVA
BLEIBURGA U AUSTRIJI**

Sadržaj

Uvodna riječ:

Posvećenost Nikole Martinovića otkrivanju grobova u Bleiburgu postala je njegova smrtna presuda

Udbino ubojstvo u Klagenfurtu:

Nikola Martinović – posljednja žrtva Bleiburga u Austriji

Popis žrtava, grobnica i pokojnika
bleiburškog masakra u austrijskoj Koruškoj

Popis ekshumiranih posmrtnih ostataka iz južnokoruških naselja, koji su identificirani kao Hrvati ili žrtve partizanskog nasilja i prebačeni na središnje vojno groblje St. Veit an der Glan

UVODNA RIJEČ

Posvećenost Nikole Martinovića otkrivanju grobova u Bleiburgu postala je njegova smrtna presuda

PROF. DR. HEINZ-DIETER POHL / SVEUČILIŠTE U KLAGENFURTU

Ovaj znanstveni članak, koji se temelji na opsežnoj ponovnoj procjeni primarnih izvora iz slovenskih arhiva u Ljubljani te na austrijskom arhivskom materijalu, posvećen je ubojstvu Nikole Martinovića 1975. godine u Koruškoj. Martinović je u Austriji održavao hrvatske grobove i aktivno se zalagao za sjećanje na žrtve Bleiburga. Ubojstvo je isplanirala jugoslavenska tajna služba Udba, konkretno pododjel SDV-Ljubljana, i izvršeno je u Klagenfurtu, u Martinovićevoj povrtlarskoj trgovini.

Povjesničar dr. Florian Thomas Rulitz u tom kontekstu također osvjetljava sudjelovanje austrijskih državnih službenika – posebno ideološki lijevo orijentiranih djelatnika iz policije i carine – u operacijama komunističke Udbe u Austriji tijekom 1970-ih godina. Ubojstvo nije bilo samo kazneno djelo nego i ciljani napad socijalističke Jugoslavije na državnu suverenost Republike Austrije.

Koruška je tada smatrana središtem aktivnosti jugoslavenskih tajnih službi. U Martinovićevu ubojstvu, prema izvorima koje je prikupio dr. Rulitz, sudjelovalo je više jugoslavenskih sigurnosnih službi: hrvatski SDS, slovenski SDV i bosanski SDB. Ovaj članak impresivno pokazuje do koje su mjere totalitarne jugoslavenske tajne službe (SDV, SDS, SDB) bile aktivne i spremne na nasilje i ubojstva na teritoriju austrijske savezne pokrajine Koruške.

Hrvat Nikola Martinović, visoki član Počasnog bleiburškog voda

(PBV), ubijen je i time – zajedno sa svoja tri također ubijena sina – postao posljednja poznata žrtva Bleiburga na austrijskom tlu, u saveznoj pokrajini Koruškoj. U znanstvenim i akademskim raščlambama danas se Martinović smatra posljednjom žrtvom Bleiburga u Austriji, a njegov slučaj predstavlja paradigmatički primjer komunističko-jugoslavenske doktrine prema kojoj se oporbenjaci – pa čak i oni koji su se bavili održavanjem spomen-groblja – smatraju neprijateljima koje treba likvidirati i eliminirati.

Ciljano ubojstvo Nikole Martinovića jasan je primjer brutalne represivne politike socijalističke Jugoslavije. Ubojstvo je izvršila jugoslavenska tajna služba Udba, „mač“ Komunističke partije Jugoslavije (KPJ). To ubojstvo nije bilo izoliran slučaj, ono je dokaz sustavnog progona i ubijanja antikomunističkih izbjeglica u svibnju 1945. i masakra u Bleiburgu, čak i izvan državnog teritorija socijalističke Jugoslavije. Ono dodatno potvrđuje da Titov komunistički režim nije tolerirao nikakvu alternativnu kulturu sjećanja, slobodno mišljenje niti oporbene aktivnosti, pa čak ni u inozemstvu.

Kao što dr. Florian Rulitz na temelju novih izvora ističe, pregovori u Klagenfurtu ključna su točka za razumijevanje britanske suodgovornosti za izručenje bleiburških izbjeglica iz Austrije. Kao protuteža, izbjeglice iz Italije nisu bili izručeni Jugoslaviji. Nova istraživanja (2018.) dr. Tamare Griesser-Pečar (Univerza u Novoj Gorici) o ratnim konferencijama Saveznika – od Moskovske deklaracije, preko Potsdamske konferencije do konferencije u Jalti – jasno pokazuju da sporazumi ratnih pobjednika de facto nisu vrijedili za antikomunističke izbjeglice iz Jugoslavije. Osim toga, ti su sporazumi praktički prestali vrijediti nakon što su jugoslavenske vojne trupe (partizani) okupirale južnu Korušku.

Jugoslavenska komunistička historiografija često je opravdavala repatrijaciju izbjeglica iz Austrije pozivanjem na sporazum iz Jalte. Međutim, zanemaruje se činjenica da Jugoslavija nije bila potpisnica tih savezničkih ratnih konferencija niti su članovi jugoslavenske izbjegličke vlade imali službeni mandat za takve diplomatske susrete.

Ključna točka izručenja izbjeglica s austrijskog državnog teritorija bila je uloga britanskog časnika Tobyja Lowa. Tijekom regionalnih britansko-jugoslavenskih pregovora u Klagenfurtu, koje je vodio 5. britanski korpus 15., 19. i 20. svibnja 1945., ponovno se pregovaralo o povlačenju jugoslavenskih partizanskih jedinica iz južne Austrije u zamjenu za repatrijaciju izbjeglica u Jugoslaviju. Ti pregovori, koji su također uključivali zasebne sastanke s predstav-

nicima 3. i 4. Jugoslavenske armije, konačno su doveli do konkretnih dogovora između uključenih zapovjednika.

Također, dr. Tamara Griesser-Pečar u svojim je istraživanjima 2018. godine dodatno potvrdila tezu o neetičkoj razmjeni između britanskog vojnog vodstva i jugoslavenske vojske (partizana) u Koruškoj. Kao dodatni argument, upozorava da izbjeglice iz Italije nisu bili izručeni, a da su upravo ti ključni dokumenti godinama bili nestali. Središnja točka tih pregovora bila je uloga britanskog časnika Tobyja Lowa: da brojni antikomunistički izbjeglice nisu bili u Koruškoj, britanska 8. armija i njezini pregovarači u Koruškoj ne bi imali odgovarajući mamac ili sredstvo pritiska za brzo povlačenje partizana iz južne Austrije.

Pregovori u Klagenfurtu između Titovih trupa i britanskih jedinica u Koruškoj do danas su u jugoslavenskoj poslijeratnoj historiografiji jedva obrađeni. Pitanje povezanosti između povlačenja jugoslavenskih trupa i izručenja (trgovine) tih izbjeglica još uvijek se olako odbacuje – pitanje na koje, osim dr. Floriana Rulitza, jasno odgovara i slovenska povjesničarka Griesser-Pečar u svom članku iz 2018. godine „Der Vertrag von Jalta und die Auslieferung der Flüchtlinge im Mai 1945 nach Jugoslawien“.¹

Moja znanstvena završna riječ glasi: zločini ostaju zločini, bez obzira na moralni smisao, svrhu ili vrijeme u kojem su počinjeni, bilo 1945. ili 1975. godine. Također, zločini onih koji su djelovali u uvjerenju moralne ispravnosti antifašizma, a koji su ubijali mačem Udbe, moraju biti imenovani i istraženi.

¹ Griesser-Pečar, T. (2018). *Der Vertrag von Jalta und die Auslieferung der Flüchtlinge im Mai 1945 nach Jugoslawien*, Nova univerza (Slo); Dignitas, št. 59/60, str. 105-122. Online: <https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaId:sc:EU:-6d1a21a7-5503-4712-9e0f-a6cbe4e5c91b> (stanje 2. 2. 2025.)

Udbino ubojstvo u Klagenfurtu: Nikola Martinović – posljednja žrtva Bleiburga u Austriji

DR. FLORIAN THOMAS RULITZ¹

Sažetak U ovom radu govori se o represiji i teroru jugoslavenske tajne policije Udbe nad hrvatskom prognaničkom zajednicom i Počasnim bleiburškim vodom u Koruškoj. Ubojstvo Nikole Martinovića posebno ističe Počasni bleiburški vod, jedan od glavnih predstavnika hrvatske kulture sjećanja u Koruškoj. Godišnje komemoracije na Loibaškom polju, kojima se obilježava spomen na žrtve bleiburških pokolja 1945., bile su provokacija za komunističku Jugoslaviju, jer se nisu bavile samo stradanjem hrvatskih žrtava i ulogom komunističkih partizana u masovnim ubojstvima nego su bile i simbol hrvatskog nacionalizma i katoličanstva. Udbe je odgovorila sustavnom strategijom „mjera pasivizacije“, uključujući prijetnje smrću, bombaške napade i klevetničke kampanje, kako bi suzbila aktivnosti hrvatske prognaničke zajednice. Ubojstvo trojice Martinovićevih sinova (1968., 1972. i 1982.) i konačno klagenfurtskog Hrvata Nikole Martinovića 17. veljače 1975. na austrijskom tlu, vrhunac je tog terora. Unatoč intenzivnom nadzoru i sabotажama Udbe, uključujući i bombaški napad 1966. u gostionici Hrust (Bleiburg) tijekom hrvatske komemoracije žrtvama na Bleiburškom polju, u kojemu je bilo ozlijeđenih, ali nitko od čelnih ljudi Počasnog bleiburškog voda nije stradao, kultura sjećanja nije se mogla potpuno suzbiti. Znanstveni članak dokumentira nasilje

i strateško planiranje akcija Udbe koristeći se slovenskom arhivskom građom i izvorima iz austrijske Koruške.

1. Martinovićeve smrtonosna uspomena

Prognani Hrvat Nikola Martinović predvodio je 1970-ih izaslanstvo Počasnog bleiburškog voda (PBV) na godišnjim komemoracijama žrtvama bleiburških pokolja, zvanih i Žrtve Bleiburga ili Bleiburška tragedija (ovi pojmovi obuhvaćaju sve hrvatske žrtve masovnih strijeljanja), a koje su komunistički vladari počinili nedugo nakon završetka rata u Austriji, Sloveniji i Hrvatskoj, počevši od Loibaškog polja / Bleiburškog polja. Najdalje su se protezali križni putovi ili marševi smrti – vodili su izbjeglice čak do Makedonije. Zapravo, ubijanja su se događala na cijelom jugoslavenskom području.²

Bio je jedan od utemeljitelja austrijsko-hrvatske žrtvoslovne udruge Počasni bleiburški vod sa sjedištem u Klagenfurtu. Komemoracija žrtvama bleiburških pokolja sjećanje je na žrtve komunističkog partizanskog nasilja – bio je to trn u oku jugoslavenskom Uredu državne bezbednosti (Udba). Od 1952. tisuće prognanih Hrvata iz cijele Europe i inozemstva dolazile su na komemoraciju na Bleiburškom polju u Loibachu (Koruška), samo nekoliko metara od granice s Jugoslavijom.

U komemorativnim aktivnostima Počasnog bleiburškog voda, koji je za Titovu Jugoslaviju bio tabu-tema, vezana za stradanje hrvatskog katoličanstva pod Titovim komunizmom i secesionističkom ideologijom slobodne i neovisne Hrvatske, jugoslavenska je vlast nedvojbeno vidjela sve veću prijetnju političkom poretку tadašnje Jugoslavije.³ Stoga se od osamostaljenja Hrvatske (1990-ih) komemoracija za poginule u Bleiburgu slavi kao komemoracija Katoličke crkve u Hrvatskoj i Vlade Republike Hrvatske.⁴

Jugoslavenska Služba državne sigurnosti (Udba) pasivizirajućim je terorom reagirala na prohrvatsko djelovanje Počasnog bleiburškog voda u Austriji. Udbe je razloge za nasilnu borbu objasnila optužbama za terorizam i ekstremizam.⁵ Počasni bleiburški vod prvenstveno se bavio obilježavanjem i povijesnim sagledavanjem brige o hrvatskim grobovima u Austriji, a skrbio se

¹ Mag. dr. Florian Thomas Rulitz austrijski je povjesničar specijaliziran za suvremenu povijest, osobito s naglascima na zločine totalitarnih sustava, partizansko nasilje, ubojstva tajne službe Udbe, te za vojnu povijest na području Alpe-Jadran.

² Usp. Rulitz: *Die Tragödie von Bleiburg und Viktring*, 2. Auflage, Klagenfurt/Ljubljana/Wien, 2012.

³ Rulitz, *Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug)*, str. 101.

⁴ Usp. Križnar: *Slovensko Domobranstvo v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju*, str. 186ff.; Brajčević: *Konačno oslobođenje*, str. 477ff.; Strle: *Veliki finale na Koroškem*, str. 207ff.; usp. Dietrich: *Der Bleiburger Opfermythos*, str. 301–302.

⁵ Usp. AS, fond 1931, T. E. 2232, [Program dela organov za notranje zadeve Socialistične Republike Slovenije za varstvo ustavnega reda], (november 1974. – december 1975.), str. 282.

Slika 1. Nikola Martinović (drugi s lijeva) predvodi izaslanstvo Počasnog bleiburškog voda na godišnjoj komemoraciji poginulima u Bleiburgu

i o žrtvama preživjelih Hrvata koji su obilježavali bleiburšku tragediju i razotkrivali zločinački karakter Titova komunizma.

2. Teror Udbe protiv sjećanja na žrtve Bleiburga u Austriji

Mjere koje se udbaškim jezikom nazivaju „pasivizacija“ uključivale su otvoreno izrečene prijetnje smrću, planirane i izvedene bombaške napade, atentate, prokazivanja, klevetničke kampanje itd.⁶ Ako su mjere pasivizacije bile neuspješne, ciljana osoba bila je „paralizirana“ (Udbin sinonim za ubijanje). Cijeli niz mjera pasivizacije primijenjen je i protiv Počasnog bleiburškog voda. Vrhunac pasivizacije PBV-a bilo je ubojstvo dvojice sinova Nikole Martinovića: Franje Martinovića (1968.) i Marjana Martinovića (1970.). Unatoč ubojstvima svojih sinova, Nikola Martinović nije se dao odvratiti od organizacije godišnje komemoracije u Bleiburgu.⁷

Dana 17. veljače 1975. cilj je postignut i paralizom Nikole Martinovića u Klagenfurtu.⁸ Potencijalna nasilna smrt neprekidno je prijetila njemu i ostalim sudionicima Počasnog bleiburškog voda od samog početka obilježavanja sjećanja na žrtve na Bleiburškom polju. Već 8. svibnja 1966. slovenski SDV pokušao je eliminirati vodstvo Počasnog bleiburškog voda. Austrijska policija znala je za Udbine politički motivirane napade na PBV:

„Dana 8. svibnja u 11.45 sati u blagovaonici gostionice Hrust u Loiba-

chu eksplodirala je eksplozivna naprava koju su nepoznati počinitelji postavili u zemljani vrč na polici. Planirani eksplozivni napad vjerojatno je iz političkih razloga bio usmjeren protiv prognanih Hrvata koji su nakon bogoslužja u crkvi u Loibachu željeli ručati u gostionici Hrust.“⁹

Austrijska policija bila je nemoćna nositi se s djelovanjem Udbe. Tek iz evidencije slovenskog SDV-a mogu se identificirati odgovorni za pokušaj uklanjanja člника PBV-a. Akcija slovenskog SDV-a nosila je kodni naziv „8. maj“. U slovenskim arhivima detaljno je opisan zločin, postavljanje eksploziva, trovanje lonca za kuhanje u kuhinji jakim laksativom opasnim za život, povratni put agenata Udbe, kao i izvješća o eksploziji i njezinim posljedicama.¹⁰

Budući da je vlč. Cecelja dulje od planiranog služio misu zadušnicu u crkvi, nitko od člника Počasnoga bleiburškog voda nije bio ozlijeđen. Pritom je u gostionici nastala velika materijalna šteta, a ozlijeđena je i vlasnikova 7-godišnja kći Christine Staudegger, austrijska državljanka.¹¹

Nalog za akciju stigao je iz Ljubljane, ali o njoj se svakako razgovaralo i bila je odobrena na jugoslavenskoj saveznoj razini, jer izvješće republičke centrale SDV-a u Ljubljani saveznim vlastima u Beogradu bilo je poslano 12. svibnja 1966., i to tek nakon što je izvršen atentat. U izvješću se detaljno opisuju pojedini dijelovi bombe i njihovo podrijetlo. Jako se pazilo da dijelovi budu ili iz Austrije ili iz zaliha bivše okupacijske vlasti u Koruškoj, Britanaca. Kemijski mjerac vremena bio je stavljen u epruvetu i zajedno s eksplozivom u staklenu bocu (u originaalu – „boca prašinaraka“). Izraz „boca prašinaraka“ nije jasno klasificiran: mogao bi značiti čašu iz 1950-ih za piće (bokal). Udba se odmah dočepala dojave o bombi, jer već je imala u svojoj službi najmanje dvojicu policajaca iz Klagenfurta.

Prvi pregled gostionice slovenski djelatnici SDV-a obavili su 6. svibnja 1966. godine. To su učinili „drugovi“ Tone Tratnik, Ivo Mrevlje i djelatnik „Beno“. Posljednji će također sudjelovati u neposrednoj akciji. Na stranici 108 također piše: „Utvrđili su da je najbolje (optimalno) staviti eksploziv u ukrasne pivske krigle postavljene na polici lijevo od ulaza.“¹² Zapisnik je potpisao načelnik Službe državne sigurnosti Maribor Tone Tratnik, koji je također nazočio očevidu. Dijelovi dokumenata nalaze se u prilogu spisa AS inventar 1931, ku-

9 LPK Kärnten, Archiv der Polizeiinspektion Bleiburg, Chronik des Gendarmeriepostenkommandos Bleiburg, Eintrag vom 8. 5. 1966.

10 AS fond 1931, kutija T. E. 2538, Operative Operation „8. Mai“, str. 87-137.

11 Rulitz, Die Tragödie von Bleiburg und Viktring, 2. Auflage, str. 313.

12 AS Fond 1931, kutija T. E. 2538, Operative Operation „8. Mai“, S. 108.

6 Rulitz, Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug), 102.

7 Intervju Pero Martinović 17. 2. 2014.

8 Archiv des Landesgerichtes Klagenfurt, 15Vr 472 / 75, Martinović-Mordakte.

tija T. E. 2538, operativna operacija "8.maj".

Uz diplomatsku praksu slanja prosvjednih nota austrijskoj vladi¹³, Udba je istodobno provodila teror u dane komemoracije žrtvama bleiburške tragedije u Austriji sve do raspada Jugoslavije.¹⁴ Masovna špijunaža i teror nad sudionicima komemoracije hrvatskim žrtvama u Bleiburgu trajali su sve do raspada Jugoslavije. Svatko tko je posjećivao ili se brinuo o grobovima ubijenih Hrvata i tražio kulturu sjećanja u austrijskoj Koruškoj i način suočavanja sa zločinima iz svibnja 1945., morao je računati da će biti na meti Udbe.¹⁵ Bilo je ucjena, prijeteci pisama, prijetnji smrću i ubojstava protiv hrvatske prognaničke zajednice u Koruškoj. Daljnji bombaški napadi uslijedili su nakon ubojstva Nikole Martinovića.¹⁶ Prije komemoracije 1976. na Bleiburškom polju eksplozivna naprava pak nije detonirala.¹⁷

„Dana 8. svibnja 1976. ispred kuće (gostionice) hrvatskog prognanika Mirka Karačića, Klagenfurt, pronađen je pakleni stroj koji se sastojao od eksplozivne naprave od 25 dg trinitrotoluena, električnog detonatora, tri suhe baterije od 1,5 volta kao izvora energije i satnog mehanizma (kuhinjske ure) marke Hirsch KG, BRD.“¹⁸

Obitelji sudionika komemoracije kao i članovi obitelji Počasnoga bleiburškog voda i dalje su bili izloženi prijetnjama Udbe.¹⁹ Slovenska služba državne sigurnosti (SDV) nije prezala ni od arhiviranja osobnih podataka, adresa i fotografskih zapisa sudionika komemoracije. Također je evidentirano i katalogizirano politički aktivno koruško civilno stanovništvo iz okolnih sela koje je sudjelovalo u komemoracijskim ceremonijama žrtvama (slika 2).²⁰

3. Ubojstvo (paraliza) Nikole Martinovića

Udba je malo razlikovala radikalne i umjerene emigrantske skupine među nacionalnim Hrvatima, a protiv potonjih također se borila brutalnim sredstvima. Počasni bleiburški vod²¹, utemeljen radi žrtava i kulture sjećanja,

optuživan je da je stalno neprijateljski nastrojen prema Jugoslaviji, da raznim manifestacijama čuva ustašku tradiciju i da je okupljalište „ekstremista“ iz prekoceanskih zemalja i Europe, gdje planiraju te ekstremne akcije itd.²² U stvarnosti, hrvatska udruga Počasni bleiburški vod do raspada Jugoslavije imala je glavnu svrhu sjećanje na komunističko partizansko nasilje i brigu o mrtvima na austrijskim grobljima u južnoj Koruškoj. Samo nekoliko članova sudjelovalo je u akcijama otpora protiv Jugoslavije.

Slika 2. Koruške sudionike komemoracije u Bleiburgu Udba je pažljivo fotografirala, bilježila i komentirala²³

Sve do raspada Jugoslavije djelovanje se protezalo isključivo na austrijsko područje i njezinu kulturu sjećanja svugdje gdje su živjeli Hrvati u iseljničtvu na Zapadu. Tek s raspadom Jugoslavije 1990-ih i osamostaljenjem Hrvatske i Slovenije pojavile su se podružnice u dvjema zemljama nasljednicama Jugoslavije. Valja napomenuti da su do kraja komunizma u Jugoslaviji takve ko-

13 KLA, Aktenbestand Untersuchungskommission, Mappe Material Botschafter Vosnjak. Aide Memoire.

14 Vukušić, Rat prije rata, u: Hrvatski list, 9. 4. 2009.

15 Rulitz, Die Tragödie von Bleiburg und Viktring, 2. Auflage, str. 314.

16 Rulitz, Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug) im österreichischen Kärnten, str. 102.

17 Vor Klagenfurter Kroatenfeier: Sprengkörper ging nicht los, u: Kleine Zeitung, Klagenfurt, 11. 5. 1976.

18 KLA, Aktenbestand Untersuchungskommission, Abschrift aus Gutachten von Prof. Ing. Alois Massak, Wien, 26. 1. 1977., str. 12 f.

19 Intervju Pero Martinović 17. 2. 2014. i usp. Rulitz, Die Tragödie von Bleiburg und Viktring, 2. Auflage, str. 313ff.

20 AS, Fond 1931, T. E. 254, Ustascha Feier in Loibach.

21 Rulitz, Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug) im österreichischen Kärnten, str. 97.

22 AS, fond 1931, T. E. 2232, [Program dela organov za notranje zadeve Socialistične Republike Slovenije za varstvo ustavnega reda]. (november 1974. – december 1975.), str. 282.

23 Fotobestände und Katalogisierung österreichischer Teilnehmer: AS, Fond 1931, T. E. 254, Ustascha Feier in Loibach.

memoracije i posjeti rodbine masovnim grobnicama antikomunističkih žrtava bili strogo zabranjeni.²⁴

Nikola Martinović pao je kao žrtva totalitarnog zahtjeva za kulturom sjećanja i komemoracije Titovih partizana. Njegov „najveći zločin“ bio je nepridržavanje kulture sjećanja koju je nametnula jugoslavenska država. Umjesto toga, rušio je mit o partizanima kao oslobodilačkim borbama otpora i narodnim herojima i prisjećao se njihovih zločina.²⁵ Nakon ubojstva Nikole Martinovića komemoracija poginulima u Bleiburgu nije se smanjivala, nego je iz godine u godinu bivala sve veća – sve do osamostaljenja Hrvatske 1990-ih godina kada je postala državna i crkvena svečanost.²⁶

Prema programu rada i spisima (iz 1975.) dostupnim u slovenskim arhivima, za praćenje i paraliziranje Nikole Martinovića prvenstveno je bio odgovoran slovenski SDV.²⁷ Za to je bio zadužen Milan Dorič. Nalog je potpisao šef slovenske Udbe Janez Zemljarič, koji je u siječnju 1975. izdao naredbu da se paralizira PBV. Milan Paulin dobio je zadatak da isplanira paralizu odgovornih za PBV. Dana 4. veljače 1975. Milan Paulin predaje pisani prijedlog Janezu Zemljariču u kojem agent kodnog imena „Hanzi“ treba izvesti konkretnu operaciju nazvanu „Vrtnar“ (hrv. „Vrtlar“).

Osoba kodnog imena „Hanzi“ je Milan Dorič, rođen 28. kolovoza 1930. u Mariboru. Otac mu se zvao Franc Kmetec iz Dravograda, a majka Helena Dorič iz Hrvatske. Prema dokumentima, za ubojstvo Nikole Martinovića obećan mu je novac za otvaranje gostionice u Fürthu u Njemačkoj. Taj je novac, 400.000 austrijskih šilinga, doista prebačen Milanu Doriču.²⁸ U Fürthu je 1976. kupio gostionicu.

Iz slovenskih dokumenata, koji su dostupni u današnjem Slovenskom arhivu (AS), vidljivo je i da je Hrvat Milan Dorič bio vrhunski agent slovenske Udbe i višestruki agent koji je radio za najmanje tri zapadne tajne službe (Austrije, Njemačke i SAD-a). Dosje djelatnika Udbe „Hanzija“ Milana Doriča također pokazuje da je on osobno upravljao i izvršio operativno ubojstvo na licu mjesta u Klagenfurtu. U njemu se navodi da je austrijska policija pogreš-

no procijenila „njegovo ubojstvo“ i da ga je smatrala ubojstvom povezanim s krađom.²⁹

„Dana 3. ožujka 1975. godine u Edlingu u Austriji bio je kontaktni sastanak s djelatnikom (obavljali su ga operativni djelatnik Milan Koprivnik i prijevoznik za vezu „Drago“, u automobilu djelatnika u prirodi), djelatnik je predao dio dokumentacije, novinske dokumente, pisma i izvijestio: – o svojim kontaktima sa Schoenliebom i Winklerom za vrijeme godišnjeg odmora u Austriji, – o smrti i pokopu Nikice Martinovića u Austriji (Schoenlieb ga je hvalio kao dobrog Hrvata), Schoenlieb i Winkler njegovo ubojstvo ocjenjuju kao slučajnost (spriječena krađa), a sami emigranti smatraju da je riječ o političkom ubojstvu, – Jelić bi osobno sudio da Winkler dobije dozvolu za aktivnosti povodom 10. travnja u Koruškoj. Djelatnik je izrazio spremnost da sudjeluje u novom kontaktnom sastanku; kao sastajalište je naveo mjesto uz vodu (ribolov) ili gostionicu.“³⁰

Sjedište ribarskog društva Edling, u gostionici Kowatsch u selu Edling, južno od rijeke Drave između glavnoga grada okruga Völkermarkt i Bleiburga, Milan Dorič koristio je za planiranje svih svojih operacija i kao mjesto okupljanja tajnih agenata i središte kriminalnih aktivnosti³¹: Izvještaj agenta austrijske tajne službe pod imenom „Helmut“ svjedoči o njegovim kriminalnim aktivnostima i kasnijim aktivnostima za demokratske slovenske tajne službe (VIS), kao i o njegovoj ljubavi prema ribolovu, drogi i trgovini oružjem:

„Što se tiče Dorič Milana iz prethodnog pisma, uspio sam doći do fotografije djelatnika VIS-a koji je s njim u kontaktu. Sada ima punu bradu. Dorič u prtljažniku Mercedesa FÜ-CV 780 krijumčari ribičku opremu, drogu i oružje. U vozilu ima skrovište.“³²

Njegovi susreti s visokim časnicima Udbe iz slovenskog ureda SDV-a Maribor održani su i u južnokoruškom gradu Edlingu. Milan Dorič počasni je član ribičke udruge, a pozornost je posebno privlačio osamdesetih godina prošlog stoljeća svojim izdašnim donacijama. Ribička kronika kaže: Na međunarodnom ribičkom natjecanju lijepa nagrada ide u ruke Milanu Doriču iz SR Njemačke. On dugi niz godina velikodušno pomaže klub donacijama.

Milana Doriča, kao i korušku zaštitarsku tvrtku i austrijske dužnosni-

24 Rulitz, *Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug)* im österreichischen Kärnten, S. 97.

25 Intervju dr. Rulitz: *Neue Spuren 36 Jahre nach dem Mord in Klagenfurt, Gemüsehändler als Staatsfeind, Ermittlungen im Agenten-Krimi*, Kronen Zeitung Kärnten Samstag 16. April 2011.

26 Rulitz, *Die Tragödie von Bleiburg und Viktring*, 2. Auflage, str. 317; usp. Rulitz, *Die Tragödie von Bleiburg und Viktring*, 2. Auflage, str. 413.

27 AS, Fond 1931, T. E. 2416, Elaborat djelatnika Hanzija iz 1975. godine.

28 AS, Fond 1931, T. E. 2416, Elaborat djelatnika Hanzija iz 1975. godine.

29 AS, Fond 1931, T. E. 2416, Elaborat djelatnika Hanzija iz 1975. godine.

30 AS, Fond 1931, T. E. 2416, Elaborat djelatnika Hanzija iz 1975. godine.

31 AS, Fond 1931, T. E. 2416, Rad djelatnika Hanzija. Pogledajte i prijave i fotografije Ribičke udruge Edling: 10 godina povijesti, 1986, Völkermarkt.

32 PBV-Zagreb, Inventar, otkriće agenata Franza Frankla (Bilic/Arthur) i Milana Doriča.

ke, teško inkriminiraju transkripti vrhunskog agenta Udbe Josipa Majerskog iz 1987. godine.

PREISFISCHEN — SIEGEREHRUNG

Beim int. Preisfischen geht ein schöner Preis an Milan Dorič aus der BRD. Fr unter-

Slika 3. Agent Udbe Milan Dorič u ribičkom klubu „Edling“, velikodušni donator austrijskog kluba

Prema mailu upućenom profesionalnom agentu (prebjegu sa Zapada) Josipu Majerskom, ubojicu su odabrali operativni rukovoditelji Udbine paralizirajuć Milan Dorič (SDV) i Uroš Branišek (KOS). Neposredni plaćeni ubojica navodno je sitni kriminalac iz okoline koruške zaštitarske tvrtke ili iz krugova koruške policije. Prema Majerskom, izvjesni Andreas Wirnik navodno je od Milana Doriča, zapovjednika operativne paralize za operaciju protiv Počasnog bleiburškog voda, dobio oko 20 tisuća dolara za fizičku eliminaciju Nikole Martinovića.³³ Dvojica agenata Udbe Milan Dorič i pukovnik Majerski bili

su u kontaktu ili su djelovali u istoj emigrantskoj organizaciji 1987. godine. Suradnja dvojice agenata razvidna je iz pisama Milana Doriča³⁴ i Josipa Majerskog³⁵ vođi emigranata Nikoli Štedulu. Podaci o Martinovićevu ubojstvu mogli su potjecati iz vremena kad je bio djelatnik Udbe ili izravno od samog Milana Doriča, s kojim je Josip Majerski surađivao osamdesetih godina. Godine 1987., kada je *Kärntner Tageszeitung* objavio seriju članaka³⁶ o agentima Udbe u Austriji, Milan Dorič imao je, naravno, zadržku prema intervjuu. U pismu Josipa Majerskog stoji važan odlomak da Milan Dorič nije mogao doći na razgovor: Umjesto toga, Majerski je sa sobom na razgovor za koruški medij poveo Krunoslava Pratesa, koji je 2008. u Münchenu osuđen za ubojstvo Đurekovića:

„Kao što već znate, imao sam intervju s novinarima ‚KTZ‘ u Klagenfurtu. Budući da Milan Dorič nije mogao sa mnom i jer nisam htio biti sam, zamolio sam gospodina Krunoslava Pratesa da me prati kako bi sve prošlo u najboljem redu. Rado je udovoljio mojoj molbi i tako smo bili dvojica.“³⁷

U pismu iz 1987. Majerski navodi da su u ubojstvu sina austrijske loze Karla Martinovića-Klarića sudjelovali isti počinitelji kao i u ubojstvu njegova oca Nikole:

„Njegov sin Karl Martinović-Klarić imao je određene dokaze o ubojici svoga oca i kao takav je naravno bio opasan, a kako je i sam bio djelatnik službe i znao je dosta o tome kako ona radi, te jer je počeo ucjenjivati te ljude, predstavljao je stalnu opasnost za Pichlera i ostale. A kako se bavio i kriminalom, nije ga bilo teško ‚uhitiť. Međutim, prije njegova uhićenja dogodilo se nekoliko stvari. O čemu se radi? Kako bi se Pichleru i ostalima osvetio za očevu smrt, Karl Martinović je jednom prilikom u proljeće, točnije, mislim u ožujku 1981. godine, ispričao sve što je znao ‚jednoj osobi u Münchenu‘. Preko te osobe SDB ubrzo doznaje za dvostruku igru koruške službe, te za izdaju visokih časnika u vlastitim redovima. Godine 1981. kako SDB tako i u KOS pokrenuli su istragu. SDB iz Osijeka i Novske zajedno su radili na ovim istraživanjima. SDB-ovi odjeli Slavonski Brod i Slavonska Požega također su izravno sudjelovali u istragama. Međutim, tadašnje istrage u Jugoslaviji nisu dale rezultata, jer je jedini uhićen s tim u vezi, Alojz Voljc, počinio samoubojstvo u vojnom pritvoru u

³⁴ PBV-Zagreb Pismohrana, pismo Milana Doriča Nikoli Štedulu, napisano 25. 8.1987.

³⁵ PBV-Zagreb Pismohrana, Brief von Josip Majerski Nikoli Štedulu, napisano u Würzburgu 28.8.87.

³⁶ Kärnten – Eldorado für Agenten und Spione? Exklusiv in der KTZ, Titos Meisterspion Ich packe aus, Kärntner Tageszeitung, Klagenfurt, Dienstag 25. August 1987

³⁷ PBV-Zagreb Arhiv, Zapisnik o UDBA-i kod Koruške zaštitarske firme od Josipa Majerskog, u prilogu pisma Nikoli Štedulu, napisanog 28. kolovoza 1987. u Würzburgu.

³³ E-mail prema emigrantu Miji Juriću iz Beča Wien 2012; usp. PBV-Zagreb Arhiv, Niederschrift über die UDBA-nahe Kärntner Sicherheitsfirma von Josip Majerski, prilog pismu Nikoli Štedulu, napisano 28.8.87. u Würzburgu.

Novom Mestu. Tada stvorena mreža nije prekinuta, nego je ostala u kontaktu s Wirnikom. No, Wirnik se želio osvetiti ,izdajniku' Karlu Martinoviću, a ušutkavanje Karla tražili su i zaposlenici iz Slovenije. Tako je uhićen u gradu Juckenburgu (mislim) u veljači 1982., gdje je također ,počinio samoubojstvo' objesivši se u ćeliji, 16. veljače 1982. Iznenadujuće je da se ,objesio' točno na godišnjicu očeve smrti. To je to, toliko o službi i slučaju Martinović.³⁸

Iako pukovnik Majerski zbog opasnih prijetnji smrću 1987. u medijima nije javno imenovao osobe koje stoje iza Martinovićeva ubojstva, spomenuo je da je Udba u Koruškoj imala više od 20 profesionalnih špijuna za dojavu zagrebačkom uredu te da je Martinović bio žrtva Udbine akcije u kojoj su sudjelovali koruški službenici sigurnosti: 20 profesionalnih špijuna. Majerski iskreno tvrdi:

„Po mom mišljenju, u Koruškoj postoji najmanje 20 profesionalnih agenata sa sjedištem u Klagenfurtu. Oni naizgled obavljaju neke druge poslove, prikupljaju materijal za Zagreb. Naravno, tu se vrti i niz doušnika...“ Na ponovno pitanje o privatnoj službi: „Sam sam vidio zagrebačke dokumente. Stjecajem okolnosti, prvenstveno sam bio stručnjak za Njemačku. Međutim, kada su dvojica visokih dužnosnika vojne protuobavještajne službe uhićena u vezi s koruškom skupinom, dokumenti su proslijeđeni u nekoliko resora. Tako sam došao do dosjeka privatne službe. Uroš B. je bio kontakt osoba za korušku službu, njegovo kodno ime: Max.“

Sugovornik dolazi s još jednim naizgled avanturističkim iznenađenjem: Klagenfurtski trgovac povrćem Nikola Martinović, koji je 1975. godine ubijen s tri metka, navodno je ustrijeljen za 20.000 dolara. Ubojica do danas nije otkriven. Majerski sugerira određene veze s koruškom grupom i SDB-om.³⁹

Služba državne sigurnosti Udba imala je posebnu terminologiju za ubojstva: „posebni zadaci“, „paraliziranje“, „razbijanje neprijateljskih elemenata“, „obuzdavanje ili smanjenje njihova utjecaja i djelovanja“.40

Ostali operativni suradnici koji su prema programu rada bili zaduženi za pripremu specijalne operacije uništenja ili paraliziranja Nikole Martinovića do svibnja 1975. godine bili su, prema najnovijim istraživanjima, „Žan =

38 PBV-Zagreb Archiv, Zapisnik o UDBA-i kod Koruške zaštitarske firme od Josipa Majerskog, u prilogu pisma Nikoli Štedulu, napisanog 28. kolovoza 1987. u Würzburgu.

39 Kärnten – Eldorado für Agenten und Spione? Exklusiv in der KTZ, Titos Meisterspion: Ich packe aus, Kärntner Tageszeitung, Klagenfurt, Dienstag 25. August 1987.

40 Rulitz, Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug), str. 102.

Milan Borič“, „Vilič (ili Bilič) = Franz Frankl“, „Igor I = Joze Zeilic“, „Jagoda = Alois Jagodič“ i „Borje = Josip Lukenda“.41

Prema dokumentima iz slovenskih arhiva i prema tvrdnjama udbaškog vrha Majerskog, neposrednim pripremama i samom danu operacije paraliziranja nazočili su Hanzi Milan Dorič i agent kodnog imena Šofer, kao i visoki austrijski dužnosnici zaposleni u austrijskoj policiji i austrijskoj carini, od kojih je neke Majerski već spominjao te godine. To uključuje i visokog dužnosnika u carini kao što su „Bilič (Vilič) i Arthur alias Franz Frankl“.42,43

Odgovorani su za ubojstvo Martinovića te otmicu i smrt emigranta Stjepana Crnogorca iz Salzburga.⁴⁴

4. Austrijski pomagači u ubojstvu

Roman Leljak u svojim je objavama već otkrio da su u ubojstvu emigranta Martinovića pomagali visoki austrijski dužnosnici⁴⁵. Valja napomenuti da je i Franz Frankl bio značajno uključen u ubojstvo i otmicu studenta teologije Crnogorca iz Salzburga te je uhićenje i otmicu u Jugoslaviju izveo prerušen u austrijskog dužnosnika⁴⁶ (Slika 4)

U državnom istraživanju Koruške o 22 bombaška napada Udbe u knjizi „Titos langer Schatten (Titova duga sjena)“ u značajnim akcijama Udbe u Austriji spominje se i Franz Frankl. Santa leđa je što je čak i austrijski dužnosnik radio za slovensku Udbu i sudjelovao u operacijama ubojstava i otmica za stranu totalitarnu tajnu službu.⁴⁷

Bivši šef carinarnice u Klagenfurtu Franz Frankl „Bilic“/“Vilic“, koji se ponekad pojavljuje i pod kodnim imenom Arthur, rođen je 22. veljače 1922. u Klagenfurtu, Winkelgasse 13, a do 1990. radio je za slovensku Udbu.⁴⁸ Za vrijeme 2. svjetskog rata bio je u partizanima, nakon rata pristupio je Komunističkoj partiji Austrije i imao je potvrdu paragraf 4: oslobođenje od poreza u Austriji. Franz Frankl je kao karijerist promijenio stranku i pristupio SPÖ-u.

41 Leljak: UDBA 1, str. 141f.

42 Leljak: UDBA 1, str. 141f.; usp. PBV-Zagreb Archiv, Niederschrift über die UDBA nahe Kärntner Sicherheitsfirma von Josip Majerski, prilog pismu Nikoli Štedulu, napisano 28. 8. 1987. u Würzburg; usp. Kärnten – Eldorado für Agenten und Spione? Exklusiv in der KTZ, Titos Meisterspion: Ich packe aus, Kärntner Tageszeitung, Klagenfurt, Dienstag 25. August 1987.

43 Archiv des Landesgerichtes Klagenfurt, 15Vr 472 / 75, Zeugenvernehmung Roman Leljak Bezug: STA Klgft, Zt: 2 UT 78/112.

44 Leljak: UDBA 1, str. 249. und Leljak: UDBA 1, str. 141.

45 Usp. Leljak: UDBA 1.

46 Leljak: UDBA 1, str. 141f.

47 Alfred Elste / Wilhelm Wadl. Titos langer Schatten. Bomben- und Geheimdienstterror im Kärnten der 1970er Jahre. Franz Frankl na stranicama: 159, 160, 614, 620, 633, 657ff., 688, 712.

48 Leljak: UDBA 1, str. 141f.

Postao je zamjenik predsjedavajućeg regionalnog carinskog odjela Koruške, član saveznog carinskog odjela Beča, voditelj parlamentarne skupine frakcije socijalističkih sindikata (FSG-SPÖ) i član carinskog odbora Koruške. U koruškoj carinskoj i financijskoj upravi Franz Frankl bio je ključni kontakt za SPÖ. Visoki član izvršne vlasti SPÖ-a u Koruškoj, uz potporu župana SPÖ-a Wagnera, predsjednika dr. Fridjolfa Michelitscha (Regionalna uprava za financije) i pukovnika Johanna Wallesa, znatno je utjecao na SPÖ-ovu kadrovsku politiku carinske službe u Koruškoj.⁴⁹ Za pomaganje u ubojstvu od Udbe je dobio ukupno 1,206.000 njemačkih maraka.

Franz Frankl (Bilić) bio je značajno uključen u pripreme ubojstava Martinovića i Crnogorca. Prema riječima slovenskog/jugoslavenskog bivšeg vojnog obavještajca KOS-a, autora knjige Romana Leljaka, Franz Frankl Bilić do 2013. godine još je uvijek neometano živio u austrijskom domu za umirovljenike⁵⁰

Slika 4. Glavni agent Udbe Franz Frankl (drugi slijeva), visoki dužnosnik (carinarnica) i koruški političar FSG-SPÖ 51

5. „Borje” (Josip Lukenda): Izdaja u obiteljskom okruženju obitelji Martinović

Agent Josip Lukenda kodnog imena „Borje” imao je vrlo aktivnu i operativnu ulogu na licu mjesta u Klagenfurtu kao i u specijalnoj akciji Udbe protiv Martinovića u Klagenfurtu.⁵²

49. Intervju Rudolf Ofner. ÖVP Kärnten- Zollwache Christliche Vertretung der ÖVP in der Gewerkschaft FCG. vgl. Alfred Elste / Wilhelm Wadl. Titos langer Schatten. Bomben- und Geheimdienstterror im Kärnten der 1970er Jahre. Franz Frankl na stranica: 159, 160, 614, 620, 633, 657ff., 688, 712.

50. Leljak: UDBA I, str. 141f.

51. Privatarhiv Rudolf Ofner. ÖVP Kärnten-Zollwache Christliche Vertretung der ÖVP in der Gewerkschaft FCG.

52. Arhiv Republike Slovenije, Fond AS 1931, Kutija T. E. 2539: Operativno izvješće: Predmet „Ustaše u Koruškoj” – podaci i preu-

Prema Udbinim dosjeima, agent Josip Lukenda godinama je bio raspoređen u PBV pod Martinovićem. Prokrijumčaren je kao djelatnik rasadnika Martinović u Klagenfurtu i tamo je i zaposlen. Prema dosjeu hrvatsko-bosanske Udbe, njegovo djelovanje kao agenta u Koruškoj protiv PBV-a bilo je dobrovoljno, a njegove osobne karakteristike opisuju se kao razborite i konspirativne.⁵³ „Borje” je preuzeo slovenski SDV zbog planirane operativne akcije „Pliberski vod” (Počasni bleiburški vod), odnosno za akciju ubijanja (vidi program rada organa unutarnjih poslova SR Slovenije za zaštitu ustavnog poretka od studenoga 1974. do prosinca 1975.).⁵⁴ Primopredaja agenta Lukende vidljiva je i iz slovenskih i iz bosansko-hrvatskih dokumenata Udbe. Početkom ljeta 1974. trajno je raspoređen iz SDB-a Banja Luka (Bosna i Hercegovina) u slovenski SDV u Mariboru. U operativnom izvješću „Podaci i premještaj djelatnika Borje” stoji:

„Nakon prethodnog dogovora, operativni djelatnik DV iz Banje Luke Nedeljko Djakarić predao je kontakt s djelatnikom „Borje” djelatniku IDV Marburg Milanu Koprivniku dana 09. 06. 1974. Osobne podatke djelatnika s ocjenom rada SDV BiH (SDB-BiH) dostavit će naknadno.”⁵⁵

Budući da je djelatnik živio u blizini Nikole Martinovića i bio u dobrim odnosima s njim i njegovom suprugom, evidentirao je sve posjete Martinoviću, ali i sva mjesta gdje je Martinović volio provoditi vrijeme te je Udbi dostavljao podatke o njegovoj najosobnijoj svakodnevici. U operativnom izvješću „Preuzimanje djelatnika „Borje”” stoji: – Evidentiranje svih posjeta Martinović; – Identifikacija oba mjesta susreta iseljenika.⁵⁶ Nikola je bio potpuno uhvaćen u udbašku mišolovku i nije imao nikakve šanse. Tjedni (pisani i telefonski) izvještaji Josipa Lukende iz Klagenfurta u konačnici su pokrenuli prijevremenu i ciljanu kampanju ubojstva (paralize) Nikole Martinovića.⁵⁷

zimanje djelatnika „Borje”. Datum 11/6-1974 Tekući broj 793 – 795.

53. Bešlić: Čuvari Jugoslavije suradnici UDBA-e u Bosni i Hercegovini, Hrvati, Zentrum: Amt für Staatssicherheit Banja Luka Reg.-Nr.: A –123 MB FRAGEBOGEN für Josip Lukenda unterzeichnet in Banja Luka am 24. 2. 1970, str. 71ff.; usp. Rulitz, Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug), str. 99f. Rulitz, Die Tragödie von Bleiburg und Viktring, 2. Auflage, str. 319f.

54. Rulitz, Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug), str. 99f. vgl. dazu Rulitz Florian Thomas: The massacres of Bleiburg – Denied, forgotten, hidden and misinterpreted crimes against humanity in the area of Austrian-Slovenian Carinthia in May 1945, Totalitarizmi – vprašanja in izzivi, 3/Totalitarizem – questions and challenges, Represivne metode totalitarnih režimov/ Repressive methods of totalitarian regimes, 2012. str. 39–59.

55. Arhiv der Republik Slovenien, Fond AS 1931, Kutija T. E. 2539: Operativno izvješće: Predmet „Ustaše u Koruškoj” – podaci i preuzimanje djelatnika „Borje”. Datum 11/6-1974 Fortlaufende Nr. 793– 795.

56. Arhiv Republike Slovenije, Fond AS 1931, Kutija T. E. 2539: Operativno izvješće: Predmet „Ustaše u Koruškoj” – podaci i preuzimanje djelatnika „Borje”. Datum 11/6-1974 Tekući broj 793– 795.

57. Arhiv Republike Slovenije, Fond AS 1931, Kutija T. E. 2539: Operativna izvješća djelatnika Josipa Lukende od 11. 6. 1974. do 17. 2. 1975.: Kontinuirano od 793 bis Nr. 902.

Samo nekoliko tjedana prije Nikolina ubojstva, Josip Lukenda „Borje“ u izvješćima koje je odmah poslao iz Klagenfurta u Ljublanu (Slovenija) navodi da je Martinović ponedjeljkom i srijedom poslijepodne uvijek bio sam u trgovini.⁵⁸ Nikola je zapravo ubijen u ponedjeljak, 17. veljače 1975.⁵⁹ Prema podacima profesionalnog agenta jugoslavenske Udbe Josipa Majerskog, trećeg sina, Karla Martinovića-Klarića (iz austrijske loze), Udba je također ubila 16. veljače 1982. pod krinkom samoubojstva zbog sudjelovanja u ubojstvu oca Nikole.⁶⁰

Šifrirani ključ udruge hrvatskih iseljenika Ive Pompera za slovensku obavještajnu šifru 005500-00000 iz 1987. godine pokazuje da je on bio stalni djelatnik SDV-a.⁶¹ I u drugoj dešifraciji radnog mjesta Poklic2/Beruf2 stoji da je Lukenda bio volonterski djelatnik SDV-a (objašnjenje: 1. zvanje vrtlar, 2. zvanje Udba).

Razlog promjene podružnice Josipa Lukende je taj što je slovenska Udba prvenstveno nadzirala operativnu akciju protiv PBV-a te planirala i provela ofenzivnu paralizu Nikole Martinovića. Slovenski i bosanski arhivi pokazuju da su protiv PBV-a bili angažirani agenti tajnih službi jugoslavenskih republika Slovenije (SDV), Hrvatske (SDS) i Bosne i Hercegovine (SDB). Ubojstvo i sva nasilja nad PBV-om i nad Martinovićem proveo je slovenski SDV.

Za ubojstvo Nikole Martinovića odgovorne su i jugoslavenske službe državne sigurnosti SR Hrvatske i BiH u suradnji s 2. sektorom službe sigurnosti Republičkog sekretarijata za unutarnje poslove SR Slovenije, uredima Službe državne sigurnosti (IDV) Kranj, Celje i Maribor. No, zbog blizine Koruške, slovenski SDV bio je odgovoran za izvršenje ubojstava i nasilnih akcija protiv PBV-a.

Slovenski SDV s austrijskim državnim službenicima odgovoran je za paralizu Nikole Martinovića (1975.), a time i Janeza Zemljarića, slučaj austrijske Udbe po analogiji „Josipa Perkovića“ u Njemačkoj.

6. Nećak Pero Martinović: Sjećanje na strica, žrtvu Bleiburga, i austrijska državna afera

Četiri člana obitelji Martinović hladnokrvno je ubila Udba. Austrijska, hrvatska i slovenska državna afera oko ubojstva strica otkriva moju osobnu travu. Vijest da su otkriveni ubojice mog strica – koji mi je bio kao otac – otvara mi ponovno stare rane, gotovo četrdeset godina nakon kukavičkog čina. Dok pišem, emotivno proživljam dan ubojstva i dane oko sprovida u Klagenfurtu 1975. godine. Tada sam bio prisutan kao 20-godišnji ožalošćeni član obitelji.

17. veljače 1975. bio je težak dan za našu obitelj i hrvatsko iseljeništvo, koje je oplakivalo Počasni bleiburški vod u Koruškoj. Na današnji dan moj stric Nikica Martinović ubijen je od crvenih Titovih atentatora. Imao sam duboku emotivnu vezu sa svojim stricem jer je on financirao moj studij, što si nisam mogao priuštiti. I onda je ležao, taj stric koji je morao umrijeti, u lokvi krvi – ubijen jer je obilazio i brinuo se za grobove hrvatskih prognanika u južnoj Koruškoj i na poljima Bleiburga. Ove izbjeglice ubili su partizani 1945. godine nakon što su pobjegli u Austriju.

Moj je stric smatrao svojom moralnom obvezom – to mi je uvijek objašnjavao – da barem jednom godišnje obilježi nebrojene hrvatske izbjeglice 1945. u Bleiburgu. Htio im je svijećom i molitvom dati znak zahvalnosti. Sama ta gesta bila je zločin za jugoslavenski režim. Režim koji je rođen u krvi, živio s krvlju i na kraju završio u krvi. Ovaj režim nije imao dvojbe zaustaviti čak ni članove obitelji mog strica.⁶²

Prijetili su mu: Ako ne prestane čuvati sjećanje na žrtve Bleiburga, bit će mu oduzeto sve što mu je sveto i drago – obitelj. Na kraju će i on sam biti likvidiran. Ove prijetnje smrću i odmazde nisu bile samo prazne riječi.

58 Arhiv Republike Slovenije, Fond AS 1931, Kutija T. E. 2539: Operativno izvješće: Izvještaj djelatnika „Borje“ u vezi s predmetom: „Ustaše u Koruškoj“ od 16. 11. 1974. Tekući broj 850.

59 Archiv des Landesgerichtes Klagenfurt, 15Vr 472 / 75, Martinović-Mordakte.

60 PBV-Zagreb Archiv, Niederschrift über die UDBA nahe Kärntner Sicherheitsfirma von Josip Majerski, prilog pismu Nikoli Stedulu, napisano 28. 8. 1987. u Würzburgu.

61 Interview Ivo Pomper BPV Spezialist in Entschlüsselungsfragen: siehe auch dazu • Deutsche Militärzeitung (DMZ): Der kroatische Historiker Dr. Josip Jurčević im DMZ-Gespräch „Aufklärung ist überfällig“, Nr. 92, 2012., Deutsche Militärzeitung (DMZ): Geheimdienstterror: Ehemalige jugoslawische Agenten sorgen für Unmut, Nr. 92, 2012.

62 Usp: Pero Martinović, <https://www.youtube.com/watch?v=K5zUnwcdkBU> Online im Netz 16.12.2016.

Slika 5. Trojica na fotografiji (Franjo, Nikola, Marjan) od ukupno četiriju članova obitelji Martinović koje je ubila Udba. Na fotografiji nema Karla Martinovića-Klarića, ubijenog 1982. godine⁶³

Godine 1968. Udba je u New Yorku ubila 25-godišnjeg sina mog strica, Franju Martinovića. Ali moj stric Nikica Martinović nikada nije prestao obilaziti groblja u južnoj Koruškoj posvećena žrtvama bleiburških pokolja. Godine 1970. u Beogradu mu je ubijen drugi sin Marjan. Najnovija istraživanja i otkrića pukovnika Udbe Majerskog pokazuju da je i njegova trećeg sina, austrijskog državljanina Karla Martinovića-Klarića, također ubila Udba u Austriji 1982. godine.

7. Zaključci

Znanstveno istraživanje temeljeno na slovenskim i austrijskim primarnim izvorima dojmljivo otkriva kako je jugoslavenska tajna policija Udba, zajedno s austrijskim snagama sigurnosti, sustavno djelovala protiv Počasnog bleiburškog voda (PBV) i njezinih vodećih predstavnika poput Nikole Martinovića. Represija naglašava autoritarno postupanje jugoslavenskog režima prema oporbenim stavovima, posebice kada su dovodili u pitanje službene socijalističke jugoslavenske interpretacije povijesti.

Opis događaja oko Nikole Martinovića pokazuje političku eksploziv-

⁶³ Pismohrana Pero Martinović.

nost hrvatske kulture sjećanja u zemljama njezina neposrednog susjedstva i njezinu transformativnu moć, čak i u najnepovoljnijim uvjetima Hladnog rata.

1. Bleiburg kao kultura sjećanja na žrtve autoritarnoga jugoslavenskog režima

Počasni bleiburški vod i godišnje komemoracije na Loibaškom polju doživljavane su kao prijetnja jugoslavenskom komunističkom režimu jer su održavale sjećanje na bleiburške masakre i razotkrivale ulogu partizana kao počinitelja, a ne kao osloboditelja. To suočavanje s alternativnim pogledom na povijest hrvatske oporbe Josipu Brozu Titu potkopalo je ideološki legitimitet socijalističkog jugoslavenskog režima.

2. Represija protiv života i tijela službe državne sigurnosti Udbe u austrijskoj Koruškoj

Služba državne sigurnosti Udba odgovorila je sustavnim „mjerama pasivizacije“, uključujući prijetnje, napade i ciljana ubojstva, kako bi suzbila djelovanje hrvatske prognaničke zajednice i njezinih vođa, poput Nikole Martinovića. Te mjere svjedoče o totalitarnoj kontroli koju je jugoslavenski režim provodio i izvan granica vlastitog teritorija.

3. Bleiburg: Komemoracija žrtvama kao otpor nametnutim povijesnim narativima

Nikola Martinović i Počasni bleiburški vod bili su primjer nacionalnog hrvatskog otpora preko kulture sjećanja i brige o hrvatskim grobovima u Austriji protiv socijalističkog narativa o partizanima kao herojima koji je diktirala Jugoslavija. Njihove komemoracije pokazale su kako se kultura sjećanja može koristiti kao oblik rada na sjećanju, posebice u dijaspori.

4. Strateška važnost Počasnog bleiburškog voda za hrvatsku povijest i kulturu sjećanja

Počasni bleiburški vod spojio je ponovno vrednovanje bleiburških masakra s njegovanjem hrvatskog identiteta, katoličke tradicije i političke vizije slobodne, neovisne Hrvatske. To objašnjava zašto su jugoslavenske vlasti djelovanje udruge doživjele kao prijetnju političkoj stabilnosti.

5. Dugoročne posljedice i internacionalizacija sukoba

Ubojstvo Martinovića i kontinuirani napadi Udbe imali su paradoksalan učinak: umjesto gušenja kulture sjećanja, represija je dovela do veće međunarodne vidljivosti bleiburške tragedije, posebice preko grobnica i potrage za žrtvama bleiburških masakra na austrijskom teritoriju, kao i do sve veće solidarnosti unutar hrvatske dijaspore.

6. Umiješanost austrijskih dužnosnika

Indicije i dokazi o mogućoj umiješanosti austrijskih državnih službenika poput Franza Frankla (SPÖ) u Udbine akcije protiv hrvatskih prognanika otvaraju pitanja o ulozi zapadnih država u toleriranju ili neizravnom podržavanju autoritarnih režima, posebice vlade SPÖ-a Brune Kreiskog. To pokazuje složenost međunarodnih obavještajnih operacija tijekom Hladnog rata u austrijsko-jugoslavenskom pograničnom području.

7. Posljedice djelovanja Udbe u austrijskoj Koruškoj

I nakon osamostaljenja Hrvatske i Slovenije, otkrića iz arhiva i suvremenih svjedoka pokazuju da su strukture Udbe u austrijskoj Koruškoj trajno utjecale ne samo na život prognanih Hrvata već i na zapadne obavještajne mreže i političke organizacije u Koruškoj (Austrija).

8. Ubojstvo Nikole Martinovića učinilo je da se na Bleiburškom polju među Hrvatima manifestira kao posljednja žrtva Bleiburga u Austriji

Unatoč osobnim gubicima i ubojstvima članova obitelji, Martinović je nastavio održavati godišnje komemoracije s Počasnim bleiburškim vodom, što je dugoročno pridonijelo usidrenju sjećanja na bleiburške žrtve u hrvatskoj i međunarodnoj svijesti. Osamostaljenjem Hrvatske ti su spomendani dobili državno i crkveno priznanje.

Udruga Počasni bleiburški vod uspjela je u novijoj povijesti pridobiti međunarodnu pozornost i medijskim nastupima podići povijesnu svijest, posebice u Hrvatskoj, Austriji i Sloveniji, te očuvati sjećanje na bleiburšku tragediju i žrtve bleiburških pokolja. To pokazuje važnost Počasnog bleiburškog voda ne samo kao udruge koja čuva tradiciju ili kulturu sjećanja na žrtve nego i kao nacionalnog hrvatskog političkog i kulturnog pokreta otpora protiv jugoslavenskog komunističkog režima.

Popis žrtava, grobnica i pokojnika bleiburškog masakra u austrijskoj Koruškoj

Transkripcija svih hrvatskih žrtava bleiburških masakra u Austriji te ostalih Hrvata i antikomunističkih izbjeglica drugih nacionalnosti, ubijenih u partizanskom nasilju.

Transkripcija istraživanja Nikole Martinovića i Josipa Đakića (Počasni bleiburški vod – PBV): Iz arhiva PBV-a, Josip Đakić (PBV).

Svi ekshumirani grobovi žrtava, koji su preneseni na vojno groblje u Völkermarktu i St. Veitu an der Glan, mogu se pronaći uz pomoć brojeva grobova (npr. br. 02.12.74, † 1945), kao i prema popisu R-11-603, u kojem su dokumentirani i poredani po brojevima.

BLEIBURG (PLIBERK) Gradsko groblje

6 nepoznati(h) iskapani na Bleiburškom polju 12. 8. 1979. tijekom gradnje nove austrijske vojarne i 12 pokopanih na groblju.

Ekshumacija: jedan hrvatski civil, žena nađena s bebom u naručju.

LOIBACH (LIBUČE) „Gmanwiese“ groblje

11 iskapanih na livadi ispod šume 1/2, 1/6, 1/1, 1/2 po sjećanju seljaka;

1945. 1 grob sa 16 hrvatskih vojnika, nepoznatog imena; vidi dokumente njemačkog Crvenog križa 1974.

1 skupni grob sa 5 hrvatskih vojnika nepoznatog imena te ustaški poručnik Oblijan Josip star 20 god.

BLEIBURG (PLIBERK) / EINERSDORF NONČA VAS

Josef Krpan pokopan na groblju u Einersdorfu, ubijen na Trampushofu u Bleiburgu kod Kōmela.

GLOBASNITZ BEI BLEIBURG / GLOBASNICA PRI PLIBERKU

Iz Globasnice [ukupno preneseno] 6 Hrvata na vojno groblje u St. Veit an der Glan:

[to su grobovi br.] 603 – 606 (4) [mrtva]

br. 608 – 609 (2) [mrtva]

KLAGENFURT (ANNABICHL) / CELOVEC/ ANAPIGELJ

Na vojnom groblju Annabichl cca 10 hrvatskih vojnika nepoznatog imena te poimence ustaški poručnik IVICA KOVAČEVIĆ, ustaški dočasnik MARIC MATE, vojnici STAZIC i Stjepan DUMANČIĆ.

Ukupno 14 Hrvata.

KLAGENFURT (CELOVEC) / VIKTRING (VETRINJE)

(Koliko po livadama i šikarju?), kod kopanja podruma za novu kuću 19. 11. 79. pronađena 3 skeleta, kod pronađeni(h) stvari ustaše ili [precrtano: kozaci] četnici, jer na papiru stoji tekst na cirilici (1 / 4 nepoznata vojnika), ustaše i domobrani[?] Janko Dolenz, Widno, Gornja Kranjska, povlačenje / 9. svibnja. 12. Matvey Afanasiev, Vojnik, r. 28. 8. 1884., ortodoksni / Fajfar Niko Schüller, rođen 6. 12. 1937. u Dražgoše – kat. / Anton Tomle kath. Vojnik, rođen u Grosuplju u Kranjskoj, 1926. / Nepoznat muškarac, 16 godina starosti, ukupno 7 pronađeno.

KLAGENFURT OST / GURNITZ CELOVEC VZHOD / PODKRNOS

Masovni grob max 62 Hrvata i nekoliko Bijelih Rusa.

KÖTTMANNSDORF BEI KLAGENFURT / KOTMARA VAS PRI CELOVCU

Ukupno 4 mrtva u bijegu u pucnjava u Hollenburgu na polju VETRINJE.

VÖLKERMARKT (VELIKOVEC) vojno groblje

Hrvatski general Rolf te masovni grob sa 46 ustaša nepoznatog imena + 11 ustaša s imenima (1/24, 1/22).

Na vojnom groblju ponovno je pokopano 30 Hrvata koje su ubili partizani iz okolice dvorca Hirschenau u blizini Völkermarkta. Tamo je pokopano ukupno 87 izbjeglica iz Jugoslavije.

GALLIZIEN (GALICIJA)

Na cijelom području općine Galicija pronađena su ukupno 32 mrtva tijela. Među njima su i 3 žene i djeca, strijeljani i pokopani u masovnu grobnicu. Naknadno su sva tijela, uključujući tijela žena i djece, ekshumirana i prebačena u St. Veit an der Glan. Ukupno je 40 tijela ekshumirano s vojnih groblja iz Galicije. Masovna grobnica, navodno [precrtano: 7 + 3] = 13 [vojnika], ustaški amblemi; prebačeni u St. Veit. [Tamo] grobovi [br.]: 57-66 [=] 10, 69-70 [=] 3 [vojnika].

EISENKAPPEL (ŽELJEZNA KAPA)

Masovna grobnica 24 ustaša (koje su pronašli seljaci u okolnim šumama i poljima). Među žrtvama su i žene i djeca iz Slovenije.

FERLACH / BOROVlje

50 „slovenskih bijelih gardista“ pokopano na gradskom groblju.

GLINJE / GLAINACH

Tijekom ekshumacije otkriveno je da su 13 muških tijela od ukupno 16 žrtava, uključujući 3 žene i djecu, bili povezani telefonskom žicom. Bili su zadavljani užetom. Ubijene 3 djevojke mogle su biti prijateljice ili kćeri masakriranih izbjeglica. Svećenik Ciril Turk, koji je početkom svibnja također prolazio kroz Ferlach s izbjegličkim transportom, smatra da je moguće da je ovdje stradala cijela obitelj.

BAD ST. LEONHARD

Dana 9. svibnja 1945. britanski avion bombardirao je kolonu hrvatske vojske. [Tom prilikom poginuli su:] ustaški major Ferdo Cigić, ustaški kapetan Stjepan Martinković i [vojnici] Petar Teklić te još 11 [drugih, nepoznatih imenom]. Masovna grobnica (pokopani 11. svibnja 1945.).

ŠT. JANŽ V ROŽU (St. Johann im Rosental)

Jedan hrvatski domobran. Identitet tijela jednog hrvatskog domobrana utvrđen je, primjerice, uz pomoć pronađenih osobnih dokumenata.

KRIVA VRBA (KRUMPENDORF)

11 osoba pokopano, umrlih između 10. i 28. svibnja 1945. u vojnoj bolnici u Krumpendorfu.

DOBRLA VAS (EBERNDORF)

50 neidentificiranih tijela vojnika. Tijela su imala teške iznakaženosti, što upućuje na „balkanske metode ubijanja“, uz još 1 mrtvog jugoslavenskog izbjeglicu pokopanog na župnom groblju Eberndorf.

BAD ST. LEONHARD

Dana 9. 5. 45. engleski zrakoplov bombardirao je kolonu hrvatske vojske. [Poginuli:] u[staški] boj[nik] Cigić Ferdo, Stjepan Martinković, u[staški] sat[nik]. TEKLIĆ Petar + 11 vojnika nepoznatih imena. Masovni grob (Pokopani 11. 5. 45.).

LEUTSCHACH [LUČANE, Stmk.]

Masovna grobnica 42 nema (?) hrv. vojnika. Grobnica kod Stajerskog Križa, 10 ustaša, popis br. 7.

Popis ekshumiranih posmrtnih ostataka iz južnokoruških naselja, koji su identificirani kao Hrvati ili žrtve partizanskog nasilja i prebačeni na središnje vojno groblje St. Veit an der Glan

St. Veit an der Glan

Preneseni i ukopani iz raznih mjesta donje Koruške:
– Grob 529 (Prskalo Rudi)
– „ – 543 (Zozetić (ili Sezetić) Stanko + Joskić Ivan
– „ – [precrtano: 167], 331 – 335 (4 hrv. vojnika – nepoznatih imena)

– „ – 347, 398 – 400, 402 (4 hrv. – „ – „ – „ – „ –
– „ – 634 (1 nepoznato ime), 707 – 716 (18 hrvatskih vojnika nepoznatih imena)
– [br.] 571 (ŽITKOVIĆ Gabrijel)

Preneseni iz Bleiburga / Loibacha

Grob [broj] 645 – 660 (13 hrvatskih vojnika nepoznatih imena)
– „ – 361 – 366 (5 – „ – „ – „ –
– „ – 43 – 44 (4 – „ – „ –
– „ – 41/42 (2 – „ – „ –
– „ – 45 – 49 (5 – „ – „ – // [ukupno:] 29 hrvatskih vojnika nepoznatih imena

[Grob broj:] 291/292 [=] 2 [=dvojica]
– „ – 289/290 [=] 2 – „ –
– „ – 74/1 [= 1] Poručnik [po] činu, nepoznatog imena
– „ – 309/3 [=3], 309/1 [=1]
– „ – 296/1 [=1], 301/306 [= 6] // [ukupno: 12 mrtvih]

[Na groblju] Loibach su samo (2 vojnika usta[še] i poručnik Oblijan) preneseni natrag 3. 12. 74. iz St. Veita!

Napomena: Autor ovog popisa pokojnika govori o poručniku Obljanu. On se ustvari zvao Joso Obajdin, star 20 godina, rodom iz Podmelnice kod Slunja.

Preneseni iz Eisenkappela

[Grobovi broj:] 793 – 795 (3 hrvatska vojnika nepoznatih imena)

Preneseni iz Globasnice

[ukupno preneseno:] 6

Za St. Veit: [To su grobovi br.] 603 – 606 (4) [mrtva]
– „ – br. 608 – 609 (2) [mrtva]

Preneseni iz Bad St. Leonharda

Grobovi: 111, 112, 115, 118, [/] 119, 122
137/1 [Ukupno:] 6 hrvatskih vojnika nepoznatih imena

R – 6 – 331/2, 4, 5 nepoznati vojnici iz Suetschach (Feistritz – Rosental)
R – 4 – 221 (Dumančić Stefan [ispravno: Stjepan!] rođ. 12. 7. 1878.) [prenesen iz] Klagenfurta – Anna-bichla

R – 7 – 397, 398, 400, 402 (iz Viktring / Stein) nepoznati
R – 11 – 634 (nepoznati) [iz] St. Jakob / Rosental
R – 9 – 529 Prskalo Rudolf [rođ.] 10. 5. (19)17. [prenesen iz] St. Veit, Stadtfriedhof
R – 10 – 543 Zozetić Stanko [rođ.] 6. 6. (19)12. /prenesen iz St. Veit, Stadtfriedhof
R – 12 – 707 – 716 (18 nepoznatih [vojnika]) / preneseni iz St. Veit, Stadtfriedhof
R – 1 – 56 nepoznatih iz Bleiburga
R – 11 – 645 – 660 (13 nepoznatih iz Bleiburga / Loibacha)
R – 7 – 361 – 366 (5 nepoznatih iz Bleiburga / Loibacha)
R – 1 – 43 – 44 (4 nepoznata iz Bleiburga / Loibacha)
R – 1 – 41-42, 45, 46, 47, 48, 49 (6 nepoznatih iz Bleiburga / Loibacha)
R – 16 – 793, 4, 5: [=] 3 nepoznata iz Rechberga / Eisenkappela
R – 1 – 57, 8, 9, (je 1); 60, 1,2 [=]3; 3, 4, 5, 6 (je 1) nepoznatih iz Galliziena
R – 2 – 69, 70 [=] 3 nepoznatih ustaša iz Galliziena / Möchlinga
R – 11 – 603 – 606[:] 4 nepoznatih iz Globasnitz

R – 11 – 608 – 609[:] 2 nepoznatih iz Globasnitza
 R – 5 – 291 – 292[:] 2 nepoznatih iz Neuhaus Frd. (?) Bach
 R – 5 – 289, 29[:] 2 nepoznatih iz Rudena
 R – 2 – 74 nepoznati poručnik 1945. iz Ruden St. Nikolaus
 R – 6 – 313 1 nepoznati iz St. Kanzian / St. Veit Jauntal
 R – 6 – 309 3 nepoznati iz St. Kanzian / St. Veit Jauntal
 R – 6 – 301 6 nepoznati iz St. Kanzian / St. Veit Jauntal
 R – 5 – 296 1 nepoznati iz St. Kanzian / St. Veit Jauntal
 R – 2 – 111 – 122 6 nepoznatih iz Bad St. Leonharda / Lavanttala
 R – 3 – 137 1 nepoznati iz St. Paula / Lav[anttal]

Preneseni iz: Globasnitz okrug Völkermarkt
 Ekshumirani: osobe: St. Veit Grob-br.

02. 12. 74. nepoznati vojnik † 1945. R – 11 – 603
 02. 12. 74. nepoznati vojnik † 1945. R – 11 – 604
 02. 12. 74. nepoznati vojnik † 1945. R – 11 – 605
 03. 12. 74. nepoznati vojnik † 1945. R – 11 – 606
 03. 12. 74. Mayer Seppel, rođ. 9. 9. (19)25. R – 11 – 607
 03. 12. 74. nepoznati vojnik † 1945. R – 11 – 608
 03. 12. 74. nepoznati vojnik † 1945. R – 11 – 609

Rukom dopisano:

Grob Nr. 54, 55 (1 ustaša i 1 njemački vojnik) iz Loibacha
 Grob Nr. 56 – 59 (1 ustaša i 1 njemački vojnik)
 – Nr. 60 – 65 (ustaša i 1 njemački vojnik) aus Loibach
 – Grab Nr. 80 1 ustaša [postrojbe] „Crna legija“ iz Loibacha
 – Grab Nr. 81 1 hrvatski ... (?) iz Loibacha

R – 9 – 529 (Rudi Prskalo 29. 5. 45.)
 R – 10 – 543 (Sezetić (Zozetić[:]) 18. 10. 49.[:])

Izvori

Primarni izvori

1. Arhiv Republike Slovenije, AS, Fond 1931, Kutija T. E. 2232: Program dela organov za notranje zadeve Socialistične Rep. Slovenije za varstvo ustavnega reda (nov. 1974. – dec. 1975.).
2. Arhiv Republike Slovenije, AS, Fond 1931, Kutija T. E. 2410: Operative Aktion Pevec.
3. Arhiv Republike Slovenije, AS, Fond 1931, Kutija T. E. 2416: Elaborat suradnika Hanzi 1975.
4. Arhiv Republike Slovenije, AS, Fond 1931, Kutija T. E. 2538: Operative Operation „8. Mai“ (tekući broj 87–137).
5. Arhiv Republike Slovenije, AS, Fond 1931, Kutija T. E. 2539: Operativno izvješće: Izvještaj djelatnika „Borje“ u vezi s predmetom „Ustaše u Koruškoj“ od 16. 11. 1974. (tekući br. 850).
6. Archiv des Landesgerichtes Klagenfurt, 15Vr 472/75: Martinović-Mordakte.
7. Archiv des Landesgerichtes Klagenfurt, 15Vr 472/75: Zeugenvernehmung Roman Lejak (Bezug: STA Klgft, Zt: 2 UT 78/11z).
8. Bešlić, Ivan: Čuvari Jugoslavije suradnici Udbe u Bosni i Hercegovini, Hrvati, Zentrum, Banja Luka, 1970. (Reg.-Nr.: A –123 MB).
9. Fischerverein Edling: 10 Jahre Chronik, 1986, Völkermarkt.
10. Mail prema Mijo Jurić 2012. u tijeku istrage, pismohrana Mijo Jurić.
11. PBV-Zagreb Archiv: Vereinsregisterauszug PBV (Bleiburger Ehrenzug) zum Stichtag 23. 10. 2006. Bundespolizeidirektion Klagenfurt (ZVR-Zahl 851195741).
12. PBV-Zagreb pismohrana: Iskaz Agenta Franza Frankla (Bilic/Arthur) i Milana Dorića.
13. PBV-Zagreb pismohrana: Pismo Milana Dorića Nikoli Štedulu, napisano 25. 8. 1987.
14. PBV-Zagreb: Pismo Josipa Majerskog Nikoli Štedulu, napisano 28. 8. 1987 u Würzburgu.
15. PBV-Zagreb pismohrana: Niederschrift über die UDBA nahe Kärntner Sicherheitsfirma von Josip Majerski.
16. Privatarchiv Rudolf Ofner: ÖVP Kärnten-Zollwache Christliche Vertretung der ÖVP in der Gewerkschaft FCG.
17. KLA, Aktenbestand Untersuchungskommission: Material Botschafter Vosnjak. Aide Memoire.
18. LPK Kärnten, Archiv der Polizeiinspektion Bleiburg: Chronik des Gendarmeriepostenkommandos Bleiburg.

Sekundarni izvori

1. Bešlić, I. (2003.), Čuvari Jugoslavije suradnici Udbe u Bosni i Hercegovini, Posušje.
2. Brajović, P.S. (1983.), Konačno oslobođenje, Zagreb, Spekter.
3. Deutsche Militärzeitung (DMZ): Der kroatische Historiker Dr. Josip Jurčević im DMZ-Gespräch „Aufklärung ist überfällig“, Nr. 92, 2012.
4. Deutsche Militärzeitung (DMZ): Geheimdienstterror: Ehemalige jugoslawische Agenten sorgen für Unmut, Nr. 92, 2012.
5. Dietrich, S. (2007.), Der Bleiburger Opfermythos, in: Zeitgeschichte, Heft 5, September/Okttober 2008, S. 298–317.
6. Elste, A. / Wadl, W. (2015.), Titos langer Schatten. Bomben – und Geheimdienstterror im Kärnten der 1970er Jahre. Klagenfurt: Hermagoras.
7. Križnar, I. (1970.), Slovensko Domobranstvo v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju; in: Ljubljana v ilegali 4, ur. Vladimir Krivic, DZS, Ljubljana, 1970, 186–219.
8. Lejak, R. (2014.), UDBA 1. Maribor: Založba Oddaja.
9. Milan Dakić: Deutsche Militärzeitung (DMZ): Geheimdienstterror: Ehemalige jugoslawische Agenten sorgen für Unmut, Nr. 92, 2012.
10. Neue Spuren: 36 Jahre nach dem Mord in Klagenfurt, Gemüsehändler als Staatsfeind: Ermittlungen im Agenten-Krimi. Kronen Zeitung Kärnten, Samstag, 16. April 2011.
11. Pero Martinovic, <https://www.youtube.com/watch?v=K5zUnwcdkBU>; 16. 1. 2025.
12. Rulitz, F. T. (2012.), Die Tragödie von Bleiburg und Viktring. Partisanengewalt in Kärnten am Beispiel der antikommunistischen Flüchtlinge im Mai 1945., 2. Auflage, Klagenfurt/Ljubljana/Wien: Hermagoras Verlag.
13. Rulitz, F. T. (2011.), Die Tragödie von Bleiburg und Viktring. Partisanengewalt in Kärnten am Beispiel der antikommunistischen Flüchtlinge im Mai 1945, Klagenfurt/Ljubljana/Wien: Mohorjeva/Hermagoras Verlag.
14. Rulitz, F. T. (2013.), Vetrinjska in „bleiburška“ tragedija. Nasilje partizanskih enot nad begunci v maju 1945. na avstrijskem Koroškem, Celovec/Ljubljana/Dunaj: Hermagoras Verlag.
15. Rulitz, F. T. (2022.), Tragedija u Bleiburgu i Viktringu. Partizanski pokolji Austrijanaca, Hrvata i Slovenaca kod Bleiburga (Koruška) 1945., 2. izdanje, Naklada Benedikta, Velika Gorica.
16. Rulitz, F. T. (2015.), Tragedy of Bleiburg and Viktring, 1945. / Universitätschrift: (NIU Press/Northern Illinois University Press – USA) [First edition, engl.], Dekalb (USA), III.
17. Rulitz, F. T. (2016.), Tragedy of Bleiburg and Viktring, 1945. / Universitätschrift: (NIU Press/Northern Illinois University Press – USA) [Second edition, engl.], Dekalb (USA), III.
18. Rulitz, F. T. (2013.), Der UDBA-Terror gegen die kroatische politische Emigration (Bleiburger Ehrenzug) im österreichischen Kärnten. In: Dežman, Jože / Filipić, Hanzi (Hrsg.), Heisse Spuren des Kalten Krieges: Die Grenze zwischen Slowenien und Kärnten in den Jahren 1945 bis 1991. Katalog zur Ausstellung, Klagenfurt/Celovec.
19. Rulitz, F. T. (2012.). The massacres of Bleiburg – Denied, forgotten, hidden and misinterpreted crimes against humanity in the area of Austrian-Slovenian Carinthia in May 1945, Totalitarizmi – vprašanja in izzivi, 3 / Totalitarianism – questions and challenges, Represivne metode totalitarnih režimov / Repressive methods of totalitarian regimes, 2012., str. 39–59.
20. Strle, F. (1977.), Veliki finale na Koroškem, 2. Auflage, Ljubljana: Založba Borec.
21. Vukušić, B., Rat prije rata, u: Hrvatski list, 9. 4. 2009.

Tko je dr. Florian Thomas Rulitz

Dr. Florian Thomas Rulitz austrijski je povjesničar specijaliziran za suvremenu povijest alpsko-jadranske regije. Njegova istraživanja fokusiraju se na ispitivanje zločina totalitarnih sustava, posebice na komunističko partizansko nasilje i aktivnosti jugoslavenske tajne službe Udbe u Austriji, Sloveniji i Hrvatskoj, posebice u austrijskoj saveznoj državi Koruškoj. Godine 2016. objavio je knjigu „The Tragedy of Bleiburg and Viktring, 1945“ u izdavačkoj kući Northern Illinois University Press, renomirano znanstveno djelo u kojem istražuje događaje vezane uz bleiburški pokolj u svibnju 1945., kad su britanske trupe brojne antikomunističke izbjeglice, uključujući hrvatske domobrane, pripadnike ustaškog pokreta, slovenske domobrance i srpske četnike, predale jugoslavenskim partizanima. Mnogi od tih izbjeglica kasnije su internirani ili ubijeni na području Bleiburga na austrijsko-jugoslavenskoj granici. Hrvatski prijevod engleskog izdanja knjige dr. Rulitza nosi naslov „Tragedija u Bleiburgu i Viktringu“ i objavljen je u izdanju nakladničke kuće Naklada Benedikta.

Bleiburški pokolj u Austriji u svibnju 1945. jedan je od najkontroverznijih i istovremeno najmanje istraženih događaja europske poslijeratne povijesti. U austrijsko-slovenskom pograničnom području dogodili su se brojni čini nasilja tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata, koje su provodili i pripadnici Jugoslavenske armije pod Titovim vodstvom i savezničke snage. Dr. Rulitz u svom radu razmatra povijesnu pozadinu tragedije Bleiburga i Viktringa, istražuje događaje povezane s pokoljima i analizira političku i društvenu važnost tih događaja za Austriju i susjedne države. Ova knjižica donosi dio istraživanja dr. Rulitza.

DR. FLORIAN THOMAS RULITZ

Udbino ubojstvo u Klagenfurtu

NIKOLA MARTINOVIĆ – POSLJEDNJA ŽRTVA
BLEIBURGA U AUSTRIJI

